

LISZT BULLETTIN

april 2012

Franz Liszt Kring

Huisconcert door Camiel Boomsma

De jonge pianist **Camiel Boomsma**, leden van de Liszt Kring welbekend vanwege zijn optreden tijdens het concert te Wassenaar (zie hierna) en winnaar van de speciale Liszt-prijs tijdens het SJMN-concours 2010, geeft op zondagmiddag 22 april, aanvang 15.30 uur, een huisconcert bij ons bestuurslid, de pianiste Toos Onderdenwijngaard. Van Franz Liszt speelt hij de grote Sonate in b, diens Etude in f (nr. 10 van de *Etudes d'exécution transcendante*) en *Isoldes Liebestod*.

Daarnaast staat er een *Nocturne* van Thalberg en een keur aan werken van Chopin, Fauré, Debussy en Ravel op het programma. Het betreft een try-out voor het Thalberg-concours, waaraan Camiel mee doet. Aanmelding uitsluitend telefonisch bij Toos Onderdenwijngaard: (070) 51 12 991 of per e-mail: toospap4@hetnet.nl.

Het adres luidt: Papeweg 4, 2245 AD Wassenaar; toegang op basis van een vrijwillige bijdrage.

Franz Liszt op het Koninklijk Conservatorium te Den Haag - een verslag

Van 21 tot en met 25 november 2011 vond op het Koninklijk Conservatorium te Den Haag het festival 'Love for Liszt' plaats, georganiseerd op instigatie van en in samenwerking met de Franz Liszt Kring. Peter van Korlaar bezocht het concert door het Koninklijk Conservatorium Orkest op donderdagavond en de Liszt-marathon op vrijdagavond; u vindt zijn recensie hieronder. Het verslag van de andere concerten en het symposium is van de hand van Albert Brussee, die als Hagenaar en docent aan het KC bijna de hele week aanwezig was.

Het openingsconcert door Igor Roma

Op maandagavond 21 november opende **Igor Roma** het festival met de grote Sonate in b van Franz Liszt. Hoewel het diabolische eerste thema wat overhaast klonk, de daarop geënte fuga naar mijn mening te snel werd gespeeld en ik over het algemeen de indruk kreeg, dat de pianist stiltes schuwte – een zeer belangrijk element bij de interpretatie van dit meesterwerk! –, was de totaalindruk toch positief: een zeer briljante uitvoering, mooi van opbouw en met gevoel voor zowel grandeur als poëzie. Het gebeurt niet dikwijls dat een pianist na de uitvoering van dit magistrale meesterwerk het programma voor de pauze afsluit met drie sombere, verstilde werken uit Liszts laatste scheppingsperiode. Na het bekende *Nuages gris* sprak *R.W. Venezia* in zijn dramatiek sterk aan, waarna de tragiek van *Am Grabe Richard Wagners* ontroerde.

Na de pauze klonk het Supplement bij *Années de Pèlerinage – Deuxième année: Italie*. Die drie klavierstukken waren bij de Italiaanse pianist uiteraard in goede handen. De *Gondoliera* werd lichtvoetig

gespeeld en mooi gezongen. In de *Canzone* trof me de opeens veel donkerdere kleur en de echt-Italiaanse pathos. De *Tarantella*, tenslotte, werd uiterst virtuoos gebracht. Na drie liedtranscripties, waaronder een fraaie *Ave Maria* (naar Schubert), werd het recital besloten met de *Rhapsodie espagnol*, een spectaculaire, briljante uitvoering met ongekende klankeffecten.

Drie lecture-recitals

Dinsdagavond gaf de bekende, in Australië geboren, maar al vele jaren in Nederland woonachtige pianist **Geoffrey Madge** een lecture-recital over 'The pianistic heritage of Franz Liszt and its influence on Busoni and Sorabji'. Hij gaf een overzicht van de karakteristieken van Liszts spel (de hoge zithouding, de daaruit resulterende hoge pols- en knokkelstand, de vrijwel rechte vingers), waaruit de concertgever concludeerde dat bij Liszt de speelimpulsen uit de (boven-)arm kwamen, niet uit de vinger. Hij karakteriseerde diens pianistiek als 'het spel van het grote gebaar', dat niet in het legatospel van de vinger, maar in het portato van de arm zijn basis vond. Busoni nam dit alles over, vervolmaakte het en gaf het door aan zijn leerling Sorabji. Toen Madge vele jaren geleden toestemming kreeg deze teruggetrokken levende, hoogbejaarde pianist-componist in Londen te bezoeken, vond hij bij hem veel van de genoemde karakteristieken terug: dezelfde hoge pols- en knokkelstand, dezelfde rechte vingers. Madge illustreerde zijn interessante verhaal met de uitvoering van het derde *Sonnetto del Petrarca* van Liszt, het eerste deel uit Sorabji's *Opus Clavicembalisticum* en de zelden gespeelde variaties over Chopins prelude in c-klein, opus 28 nr. 20, van Busoni, hetzelfde thema waarop ook Rachmaninov en Mompou een variatiewerk hebben geschreven.

Na hem was het de beurt aan **Reinbert de Leeuw**, die een lecture-recital gaf over Liszts *Via Crucis*. Na een korte inleiding van algemene strekking gaf de oude maestro, die vooral als dirigent van modern repertoire naam heeft gemaakt, maar vroeger ook als pianist opzien baarde met zijn vertolkingen van de destijds nog vrijwel onbekende klaviermuziek van Satie en de late-Liszt, een verstilde uitvoering van dit meesterwerk, een interpretatie die door de prachtige toonvorming en geconcentreerde uitdrukking groot respect afdwong. Wat een dictie, wat een differentiatie van klank! Het doodstille publiek raakte geheel

gevangen in de betovering van dit vergeestelijkte spel.

Het derde lecture-recital werd op woensdagavond gegeven door **Yoram Ish-Hurwitz**. Na een lezing over het religieuze aspect van Liszts karakter en oeuvre spitste de pianist, sinds enkele jaren bestuurslid van de Franz Liszt Kring, zijn optreden toe op het derde boek der *Années de Pèlerinage*. Staat in 'Première année – Suisse' de natuur centraal en in 'Deuxième année – Italie' de kunst, zo heeft het 'Troisième année' de religie tot onderwerp. Yoram lichtte de meeste delen kort toe en verrukte zijn publiek met vertolkingen van verscheidene delen van de cyclus, interpretaties die zich onderscheiden door muzikaal begrip en een zeker aristocratisch-gedistingeerd cachet.

Jammer, dat er niet veel belangstelling was voor deze drie lecture-recitals, een genre dat in Nederland maar moeizaam van de grond komt. Ze vonden plaats op het met een brandscherm afgesloten podium van de Arnold Schönberg-zaal voor hooguit 40 luisteraars. Het voordeel was dan weer, dat er zonder microfoon gewerkt kon worden en je je in een salon waande, rechtstreeks in contact met de uitvoerende en de muziek.

Drie werken voor piano en orkest op één avond...

Op donderdagavond 24 november werden maar liefst drie werken voor piano en orkest van Liszt gespeeld: de beide pianoconcerten in Es en A en de *Totentanz*. Het Koninklijk Conservatorium Orkest opende de avond met het symfonisch gedicht *Prometheus*, gedi- rigeerd door **Gregory Charette**: een jeugdige, vlotte uitvoering, met mooie 'Lisztiaanse' koperpartijen.

Alessandro Soccorsi, een uit Italië afkomstige Master-leerling uit de klas van Naum Grubert, was vervolgens de solist in het Tweede Pianoconcert in A. Hij begon met mooi *parlando*-spel, zette fraai klinkende en stuwende basakkoorden neer, en voerde in het langzame deel een mooie dialoog met de eerste cellist van het orkest. De pianist luisterde goed naar het orkest, het Allegro Marziale werd prachtig gespeeld en alles viel netjes op zijn plaats. Het orkest werd gedirigeerd door de zeer ervaren **Kenneth Montgomery**, die overigens ook de beide andere werken voor piano en orkest zou dirigeren.

De jeugdige Amerikaanse pianist **Andrew Wright**, eveneens bij Naum Grubert studierend, nam de duivels-moeilijke *Totentanz* voor zijn rekening. Hij deed dit met groot gemak en virtuositeit, maar nam ook tijd

voor de mooie langzame en zacht te spelen momenten, die net zo goed in dit werk voorkomen. Perfect in zijn tempowisselingen, fraai in zijn dialoog met de klarinet en transparant van klank, zodat ook de polyfone trekjes van dit prachtige concertstuk goed tot hun recht kwamen, was dit een voortreffelijke uitvoering.

Stefan Petrovic speelde na de pauze het Eerste Pianoconcert in Es. Hij komt uit Servië, is eveneens een leerling van Naum Grubert en heeft reeds een indrukwekkende staat van dienst. Ook hij speelde een prachtige partij piano, gaf goed samenspel met het orkest, en speelde netjes en zeer beheerst naar het einde toe.

De avond werd besloten met het symfonisch gedicht *Les Préludes*, fraai uitgevoerd door het conservatorium-orkest, dat nu geleid werd door de jonge dirigent **Frank Zielhorst**. Met name de kopersectie blonk uit.

Het symposium

Vrijdag was er een Liszt-symposium in de Arnold Schönberg-zaal. De dag werd geopend door de pianist-organist-muziektheoreticus **Bert Mooiman**, die een referaat hield over *Characterisations of Liszt's harmonic language*. Interessant was vooral, dat Mooiman, leraar aan het KC voor muziektheorie en piano, Liszts harmonische taal benaderde vanuit het standpunt van de improvisator en als organist in staat was bepaalde karakteristieken van Liszts stijl terug te vinden in het orgeloeuvre van Dupré en Messiaen.

Na een kort pianistisch intermezzo, waarin **Tim Sabel** de concertetude *Waldehrauschen* uitvoerde, gaf **Jan Marisse Huizing** een niet minder interessante lezing over *Liszt as editor of Beethoven's piano sonatas*. Momenteel een boek schrijvend over de vele uitgaven die in de 19de en 20ste eeuw van Beethovens klavierwerk verschenen zijn, ging de spreker diep in op de door Liszt verzorgde Beethoven-edities van Maurice

Schlesinger uit Parijs (ca. 1829-1834) en die van Holle uit Stuttgart (ca. 1860).

Klaas Trapman sprak vervolgens over *Franz Liszt als vader* en las gedeelten voor uit brieven, die Liszt met zijn beide dochters en zoon Daniel wisselde. Na een tweede muzikaal intermezzo, deze keer door **Denise Lutgens**, die de Etude d'exécution transcendante in f ten beste gaf, nam **Lodewijk Muns**, muziekwetenschappelijk medewerker aan het Nederlands Muziek Instituut, het woord en vertelde over de vele Liszt-schatten die in de archieven van het NMI verborgen liggen.

Na de lunch vertelde **Elsbet Remijn**, nog studierend aan het KC, over haar onderzoek over de relatie Liszt-Schubert en speelde heel muzikaal enkele liedbewerkingen; vooral haar voordracht van *Gretchen am Spinnrade* maakte indruk.

Vervolgens was het de beurt aan **Albert Brussee**, die de Mazeppa-muziek van Liszt in breder, algemeen cultuurhistorisch perspectief plaatste. Hij vertelde over de historische Mazeppa, over de vele gedichten, schilderijen en muziekwerken die in de 19de eeuw door dit thema geïnspireerd werden, waarna na een korte pauze de Mazeppa-muziek van Franz Liszt onder de loep werd genomen. Veel van de verschillende versies werden daarbij door (oud-) studenten van het KC 'life' uitgevoerd; met name de uitvoering van de derde klavierversie uit 1841, die vermoedelijk nog nooit in Nederland geklonken heeft (!), werd uitstekend vertolkt door **Juan Zurutuza**.

Christo Lelie sloot de rij met een interessante lezing en diapresentatie over *Liszt in Nederland*; de gelijknamige expositie was gedurende de hele week overigens digitaal op het KC te zien. Jammer, dat het slot van zijn lezing, die door persberichten en vermakelijke anekdotes werd verlevendigd, moest komen te vervallen aangezien aan de timing streng de hand werd gehouden. In dezelfde zaal namelijk begon om 19.30 uur de Liszt-marathon, een drie uur durend programma dat tot over elf uur 's avonds voortduurde.

De Liszt-marathon

De Liszt-marathon, die door de 23-jarige **Elsbet Remijn** in onberispelijk Engels en met goed gekozen bewoordingen werd gepresenteerd, viel uiteen in een aantal blokken, die elk een bepaald aspect van het omvangrijke oeuvre van Franz Liszt belichtten. Opvallend was dat niet voor populaire 'kaskrakers' was gekozen. Zo klonk er bijvoorbeeld geen enkele Hongaarse Rapsodie. De marathon werd met drie

koorcomposities geopend, uitgevoerd door het Groot Conservatoriumkoor o.l.v. **Daniël Salbert**, met achter de vleugel de pianist **Wim Voogd**. Achtereenvolgens klonken: *O Roma Nobilis*, *Pater Noster* en *Ave Verum*. Een harmonieuze opening van een lange avond!

Het tweede blok was geheel gewijd aan het monumentale *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen*. Eerst klonk het eenvoudige *Präludium nach J.S. Bachs Kantate*, gespeeld door **Claudette Verhulst**. Vervolgens de *Variationen über ein Motiv von J.S. Bach* (het grootse variatiewerk), imposant uitgevoerd door de zeer talentvolle **Eva Szalai** – ook tijdens de masterclass van Igor Roma blonk zij uit – gevolgd door de orgelversie van dat werk. En opeens was het alsof in de Arnold Schönberg-zaal een monumentaal orgel stond! De frêle ogende organiste **Junko Sakakibara** speelde op het Grote orgel van de St. Bavokerk te Haarlem, een schitterend verfilmde beeldweergave in full colour op een groot doek en uitstekend in surround opgenomen met de modernste digitale technieken. Voor mij was dit drieluik het hoogtepunt van de avond!

Een Liszt-festival op een conservatorium zou geen festival zijn zonder de inbreng van de 'Jong Talentklas' van Marlies van Gent. We hoorden **Selma Slagter** (Etude nr. 9 uit de jeugdetudes van 1826, waaruit *Ricordanza* zou groeien), **Tobias Wenting** (nr. 4 en 5 uit de *Consolations*), **Michelle Chow** in *Waldesrauschen* en **Sophia Thoma**, **Joshua Saldi** en nogmaals **Michelle Chow**, die in wisselende bezetting delen uit de *Weinachtsbaum* (versie voor vier handen) voordroegen.

Het programma voor de pauze besloot met het optreden van drie zangleerlingen uit de daags daarvoor gehouden Masterclass van Roberta Alexander. Achtereenvolgens luisterden we naar **Bepke Keersemaekers** (sopraan) en **Claudette Verhulst** (piano) met *Oh quand je dors*; **Detti Hegyi** (sopraan) en **Andrea Vasi** (piano) in *Enfant, si j'étais roi* en **Charlotte Munnik** (sopraan) en **Elsbet Remijn** (piano) in *Comment, disaient-ils?*, drie liederen op tekst van Victor Hugo.

Na de pauze trad een keur aan leerlingen uit de Masterclass van Igor Roma aan. **Andrea Vasi** opende met een doorleefde uitvoering van het niet vaak gespeelde *Mosonyi's Grabgeleit*. **Elisabeth Crommelynck** soleerde in het bekende *Widmung*, waarna **Leo Svirsky** een zeer ingetogen *Isoldes Liebestod* in de bekende Wagner/Liszt transcriptie liet horen.

Vermeldenswaard is, dat dezelfde **Leo Svirsky** op 5 juni 2011 de door de Franz Liszt Kring uitgelooftde 'Lisztprijs' ontving voor de beste vertolking van *Ständchen* (Schubert/Liszt) tijdens de Finale van 'Koffie bij de Piano' in 's-Hertogenbosch.

Albert Brussee gaf vervolgens een verhelderend exposé over de relatie Paganini-Liszt. In april 1832 maakte de jonge pianist voor het eerst kennis met de 'heksenmeester' en zijn muziek, en moet zich toen hebben voorgenomen om de 'Paganini van de piano' te worden. Zijn betoog werd virtuoos geïllustreerd door vioolstudent **Niek Baar**, die enkele *Caprices* van Paganini speelde, waarna de pianisten **Emiel Janssen** en **Erwin Weerstra** de bijbehorende transcriptie van Liszt uitvoerden. Interessant, dat laatstgenoemde daarnaast ook de veel onbekendere, maar niet minder fraaie transcriptie van Schumann liet horen.

De avond werd besloten met een keuze uit Liszts muziek voor kamermuziekbezetting. De bekende cellist **Harro Ruijsenaars**, leraar aan het KC, en oud-leerling **Daniel Verhoeven**, eersteprijswinnaar van het YPF Nationaal Pianoconcours, gaven prachtige vertolkingen van de *Romance oubliée*, de *Lugubre Gondola* en *Alexander Petöfi* (de laatste compositie in de bewerking van Harro Ruijsenaars zelf). Bij hen voegde zich de violiste **Martine van Sigy Thans** en samen gaven ze tot besluit een indrukwekkende uitvoering van *Tristia*, Liszts eigen bewerking van het klavierstuk *Vallée d'Obermann* uit ca. 1880, een waardige afsluiting van een lange avond, waarin op hoog niveau werd gemusiceerd.

Voor meer foto's zie: <http://nieuws.lisztkring.nl/> en dan doorscrollen naar 'Foto's Liszt Festival KC'.

(A.B./P.v.K.)

Liszt in Wassenaar

In het kader van de viering van de tweehonderdste geboortedag van Franz Liszt werd, met welwillende medewerking van de Ambassade van Hongarije en de Gemeente Wassenaar, een concert georganiseerd op zondag 27 november 2011. Het vond plaats in de mooie, barokke trouwzaal van het prachtige Raadhuis De Paauw te Wassenaar, waar een fraaie Bösendorfer stond te pronken.

De burgemeester van Wassenaar, Mr. Jan Hoekema, hield een kort welkomstwoord, waarbij hij speciaal de ambassadeur van Hongarije, Dhr. H.E. Gyula Sümeghy, noemde als vertegenwoordiger van het thuisland van de grote componist en pianist Liszt Ferenc. De ambassadeur maakte dankbaar van de gelegenheid gebruik om op zijn beurt enkele woorden te spreken over de grote betekenis, die de muziek en de persoon van Franz Liszt voor zijn land had en heeft. Vervolgens was de eer aan de mezzo-sopraan **Maria Fiselier**, die het concert opende met de drie welbekende Petrarca-sonnetten. Ze zong deze liederen met een warme, welluidende stem en een groot inlevingsvermogen. De niet gemakkelijke piano-begeleiding werd vakkundig en waar nodig opvallend zacht door de pianiste **Phyllis Ferwerda** vertolkt.

Camiel Boomsma, eersteprijswinnaar van het Nationaal Concours van SJMN en tevens van de 'Franz Liszt prijs' voor de beste interpretatie van een werk van Franz Liszt, mocht het concert vervolgen met drie solowerken: *Gretchen am Spinnrade* (Schubert/Liszt), de Etude d'exécution transcendante in f (nr. 10), en *Isoldes Liebestod* (Wagner/Liszt). Gretchens Spinnenwiel liet hij zeer transparant snorren, met een fijn gevoel voor motoriek. Daarna kwam de lastige etude in f goed uit zijn vingers, waarna de jeugdige pianist besloot met de fraai en dramatisch vormgegeven *Isoldes Liebestod* van Wagner/Liszt. Hij speelde dit werk met een grote spanningsboog, om daarna zacht en ijl de laatste noten te laten vervliegen... Een prachtige prestatie!

En toen was het tijd voor Johan Verrest, de penningmeester van de Franz Liszt Kring, om onze prachtige jaaruitgave alias catalogus *Franz Liszt in Nederland* aan de ambassadeur van Hongarije aan te bieden. Johan Verrest schetste in het kort de belangrijke financiële bijdrage van de Ambassade van Hongarije, die het ondermeer mogelijk heeft gemaakt om het Liszt-festival op het Koninklijk Conservatorium te organiseren en dit fraaie boek in 'full colour' en in twee talen te doen uitgeven. Jammer, dat nu juist de drie

auteurs van het boek, Albert Brussee, Christo Lelie en Peter Scholcz, door omstandigheden verhinderd waren de plechtigheid in Wassenaar bij te wonen. Laatstgenoemde had in de persoon van Greetje de Haan nog een zeldzame litho van Franz Liszt meegegeven om het tijdens het concert ergens in de buurt van de vleugel tentoon te stellen, zodat, mede dankzij het feit dat Liszt zelf deze litho van zijn handtekening had voorzien, de ‘geest van Liszt’ in ieder geval over ons kwam...Wilt u nog meer foto's zien van dit geslaagde concert, dan wordt u verwezen naar: <http://nieuws.lisztkring.nl/> en dan doorscrollen naar ‘Foto's Liszt in Wassenaar’

(P.v.K.)

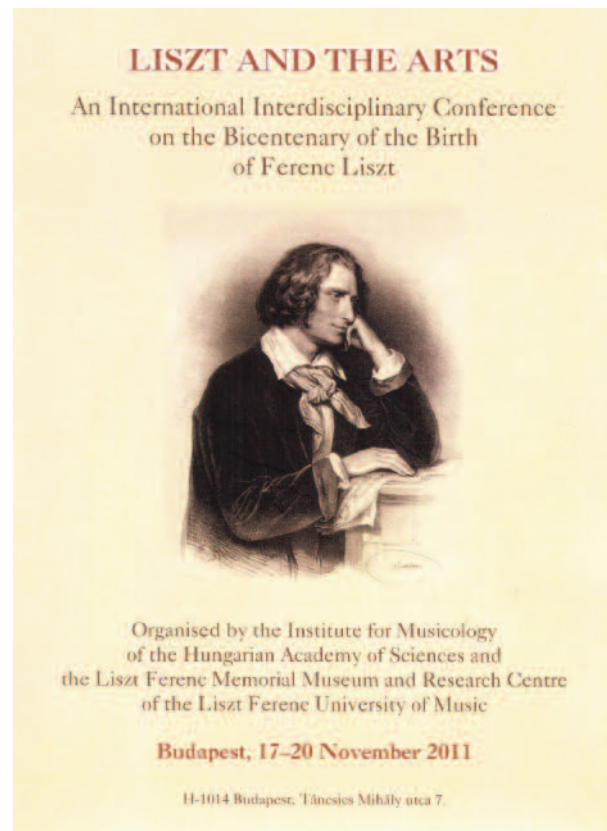
Liszt and the Arts

An International Interdisciplinary Conference on the Bicentenary of the Birth of Ferenc Liszt

Onder deze titel vond in Boedapest van 17-20 november j.l. een belangrijk Liszt-symposium plaats. Drie dagen lang werden er alles tezamen vijftig lezingen verzorgd door musicologen en literatuurhistorici van internationale reputatie. Allen belichtten zij een aspect van Liszts intense contact met schrijvers, dichters en beeldende kunstenaars. Keynote-speakers waren o.a. **Alan Walker**, die net als in Utrecht sprak over *Liszt as the Cultural Ambassador of the 19th Century*, **Rena Charnin Mueller** uit New York (*Liszt's Extra-Musical Looking Glass*), **Serge Gut** uit Parijs (*Des Harmonies poétiques et religieuses de Lamartine à celles de Franz Liszt*), **Detlef Altenburg** uit Weimar (*Liszt and the Spirit of Weimar*), **Rossana Dalmonte** uit Bologna (*Rethinking the Influence of Italian Poetry and Music on the Young Liszt*) en **Dorothea**

Redepenning uit Heidelberg (*Liszt und die bildende Kunst – systematische Überlegungen*). Nederland was vertegenwoordigd door schrijver dezes, die sprak over de door hem gereconstrueerde Mazeppa-schets uit schetsboek N6, geïnspireerd op het gedicht *Mazeppa* van Victor Hugo. Een uitblinker was **Nicolas Dufetel** uit Frankrijk, die een boeiende lezing gaf over een door hem gevonden, nooit uitgegeven ‘traité esthétique’ van Carolyne von Sayn-Wittgenstein, waarin zij diep ingaat op de rol van muziek bij de opvoeding; zijn deze gedachten wellicht geïnspireerd door Liszt zelf, zo vroeg de musicoloog zich af? De lezingen zullen alle worden samengevat in een boekwerk, dat waarschijnlijk pas volgend jaar zal verschijnen.

Het symposium werd geopend met een pianorecital door de pianiste **Valerie Tryon** uit Canada, die werk van Bartók, Dohnányi en Liszt uitvoerde, en besloten met een presentatie van leerlingen van de afdeling Volksmuziek van de Ferenc Liszt University of Music met de pianist **József Balogh** achter het klavier. Daarnaast was er een indrukwekkende, allesomvattende Liszt-tentoonstelling te bezichtigen in het Erdödy-paleis, waar ook de lezingen plaatsvonden: *Liszt and the Arts – Memorial Exhibition for the Bicentenary of Ferenc Liszt's Birth*, samengesteld door **Mária Eckhardt**. Naast een uitmuntend musicoloog

ontpopte mevrouw Eckhardt zich tijdens een mooie, ons aangeboden bustocht door Boedapest tevens als een uitstekend reisleidster. Het zijn slechts enkele herinneringen aan drie zeer intense dagen, die menigeen zich nog lang zal heugen.

(A.B.)

Korte berichten

• De tentoonstelling *Franz Liszt in Nederland*.

De tentoonstelling *Franz Liszt in Nederland* heeft dankzij inspanningen van onze voorzitter, Peter Scholcz, ook in Hongarije aandacht gekregen. In Boedapest was zij te zien in een pas geopende dependance van de Liszt Ferenc University of Music en vervolgens enkele weken op de Nederlandse Ambassade in Hongarije, die het project financieel gesteund heeft. In maart was de expositie te bewonderen in Sopron, waar een Liszt Festival georganiseerd werd van 21-25 maart. In de zomer zal de foto-expositie nogmaals tentoongesteld worden in Raiding, Liszts geboorteplaats in Burgenland.

• **Concert Wolfgang Manz.** Op maandagavond 19 november 2011 werden leden van de Franz Liszt Kring in de gelegenheid gesteld tegen de gereduceerde prijs van slechts € 5,- een pianorecital door **Wolfgang Manz** bij te wonen in de Kleine Zaal van het Concertgebouw te Amsterdam. Velen hebben van deze royale geste van het impressariaat Mary Kaptein Management gebruik gemaakt en zullen de verrichtingen van deze gerenommeerde Duitse pianist met bewondering hebben gadegeslagen. Hij speelde een programma met uitsluitend hoogtepunten uit Liszts oeuvre: de mooiste delen uit de *Années de Pèlerinage*, de drie laatste der *Études d'exécution transcendante*, de Tweede Ballade en de Eerste Mephistowals. Vooral de interpretatie van *Chasse neige* maakte diepe indruk.

• **Recital door Olga Kozlova.** In de muzieksalon van één van onze leden te Amsterdam, die liever ongenoemd wil blijven, vond op zondag 19 februari een huisconcert plaats, verzorgd door **Olga Kozlova**, de tweedeprijswinnares van het gerenommeerde Franz Liszt Pianoconcours te Utrecht. Ze speelde voor de pauze de vier ballades van Chopin, na de pauze de grote Sonate in Bes, D 960, van Schubert. Ons bestuurslid Peter van Korlaar was erbij aanwezig en schreef een jubelend verslag, dat op zijn website kan worden nagelezen (www.pianoinstituut.nl/-

[muzikale-belevingen.html](#)). De pianiste speelde op een fraai klinkende, zwartglanzende Blüthner-concertvleugel uit 1923. De salon staat in principe open voor een recital voor de leden van de Franz Liszt Kring, zodat we in deze prachtige ambiance in de toekomst wellicht meerdere huisconcerten mogen bijwonen.

• **Het SJMN beëindigt haar activiteiten.** De Stichting Jong Muziektalent Nederland, bestaand sinds 1986, heeft besloten met ingang van 1 januari 2012 haar activiteiten te staken. De financiële basis is door de toenemende bezuinigingen op het gebied van kunst en cultuur dermate verzwakt, dat het bestuur, met pijn in het hart, tot deze beslissing moest komen. De Franz Liszt Kring heeft in het verleden een speciale Liszt-prijs uitgereikt aan jeugdige pianisten, die excelleerden in een compositie van de Hongaars-Oostenrijkse meester. Ook deze is hiermee komen te vervallen.

• **Cenakel Concerten.** De Stichting 'Het Cenakel' te Tilburg heeft voor het volgende concertseizoen een korte pianoserie samengesteld. Vier pianisten, die allen bekend staan om hun affiniteit met de klaviermuziek van Liszt, maken hun opwachting. Op 16 september speelt **Vitaly Pisarenko**, op 21 oktober **Enrico Pace**, op 18 november **Igor Roma** en op 16 december **Dinara Klinton**. Alle concerten beginnen om 16.00 uur op een zondagmiddag; na afloop is er een gezellige borrel met de artiest. Een abonnement kost slechts € 50,-. Bestellen is mogelijk via info@cenakel.nl of telefonisch: 06 13 22 67 51/ 06 13 07 96 51. Het aantal plaatsen is beperkt, dus haast u!

Liszt's Precursor Sonata of 1849: a trial run in the Master's inner circle

Onder deze intrigerende titel verscheen kortgeleden een boekje in de serie *Liszt's Piano Sonata Monographs* onder redactie van de Australische pianist en musicoloog **Gerard Carter** en de Duitse natuurkundige **Martin Adler**. Zij stellen daarin, dat de Sonate in b van Franz Liszt niet in 1852-1853 gecomponeerd werd, zoals algemeen wordt aangenomen, maar in 1849. Op zichzelf is dit een redelijke veronderstelling, want er zijn heel veel werken van Liszt, die zich over een groot aantal jaren van versie tot versie hebben ontwikkeld. We hoeven slechts te denken aan de *Études d'exécution transcendante* (1851), die teruggaan op de

Grandes études (1837-1838), die op hun beurt weer omwerkingen zijn van een serie van twaalf jeugd-etudes (1826). Een ander voorbeeld geeft het bekende Eerste Pianoconcert, dat in hoofdzaak in 1849 ontstond, maar waarvan de eerste schetsen teruggaan op januari 1830; na 1849 werd het werk nog tweemaal grondig gereviseerd eer het in 1857 gedrukt werd.

Carter en Adler funderen hun mening op een recensie van een uitvoering van de sonate door de Liszt-leerling Arthur Friedheim op 24 mei 1884 te Weimar. In die recensie vermeldt een zekere 'G' (naar alle waarschijnlijkheid Carl Gille, een goede vriend van Liszt), dat hij zich de eerste uitvoering van dit werk door Liszt zelf nog herinnerde. Hij schreef: "Als der Meister uns im engeren Kreise die fragliche Schöpfung vorspielte, war der anwesende, leider viel zu früh (1858) heimgegangene Prof. Friedrich Kühmstedt aus Eisenach so ergriffen und gefesselt von den beiden Hauptthemen, dass er dieselben in einer großartigen Clavierfuge in Hmoll (Erfurt, Körner) in großen Zügen ausführte."

Door nu naar deze fuga van Kühmstedt op zoek te gaan konden Carter en Adler aannemelijk maken, dat Liszts uitvoering voor zijn 'inner circle' vermoedelijk al in 1849 heeft plaatsgevonden. Het werk bleek namelijk reeds in september 1850 besproken te zijn in de *Rheinische Musik-Zeitung für Kunstfreunde und Künstler* en zal dus uiterlijk in mei of juni 1850 gedrukt zijn. Uit dit gegeven konden Carter en Adler afleiden, dat Liszt zijn sonate naar alle waarschijnlijkheid reeds in 1849 gecomponeerd moet hebben.

Ik denk dat hier weinig tegen in te brengen valt, aangezien Kühmstedts fuga inderdaad geheel gebouwd is op de twee 'duivelse' motieven waarmee Liszts sonate, na de langzame inleiding, opent. In welke mate het werk toen nog verschilde van het beeld zoals wij dat nu kennen blijft onzeker, maar dat de meeste hoofdingrediënten toen al aanwezig waren, staat buiten kijf, gezien Kühmstedts fuga. De mogelijkheid, dat de versie zoals die is overgeleverd in het manuscript voordat Liszt daarin verbeteringen aanbracht, de bewuste versie van 1849 is, overwegen de schrijvers niet, maar lijkt me een redelijke optie.

Deze belangrijke correctie op de ontstaansgeschiedenis van Liszts meesterwerk sluit aan bij de onderzoeken van een andere Liszt-kenner, **Tibor Zsász**, die al decennia lang beweert, dat er sprake is van invloed van het tweede deel 'Quasi Faust' uit de *Grande Sonate Les Quatres Âges* van Alkan op de Liszt-sonate; Alkans sonate stamt van 1848 en inspireerde Liszt,

aldus Tibor Zsász, kort daarna tot het schrijven van zijn sonate. Ook wees hij op de gelijkenis van het religieus getinte Andante sostenuto-thema uit het middendeel van de sonate en een lied van Groot-hertogin Maria von Pavlona, Liszts beschermvrouwe in Weimar, een lied dat ontstond in 1849... De geloofwaardigheid van deze beide hypothesen, die tot op heden door het Liszt-establishment met een zekere argwaan werden ontvangen – Liszts meesterwerk een lappendeken van externe invloeden? Onmogelijk!! – neemt aanzienlijk toe, nu blijkt dat de sonate inderdaad in het jaar 1849 ontstaan is. Omgekeerd wisten Carter en Adler zich in hun bewijsvoering gesterkt door de ontdekkingen van Prof. Zsász, die als medewerker werd aangetrokken en ruimte kreeg zijn standpunten uiteen te zetten.

Het lijkt geen twijfel, dat de schrijvers een belangrijke bijdrage hebben geleverd tot de ontstaansgeschiedenis van één van de meest uitgevoerde werken uit het oeuvre van Franz Liszt. De monografie (139 blz. kleinformat) bevat het volledige bronmateriaal in twee talen (Duits, Engels) en een facsimile van de 16 blz. lange fuga van Kühmstedt.

(A.B.)

Liszt Piano Sonata Monographs

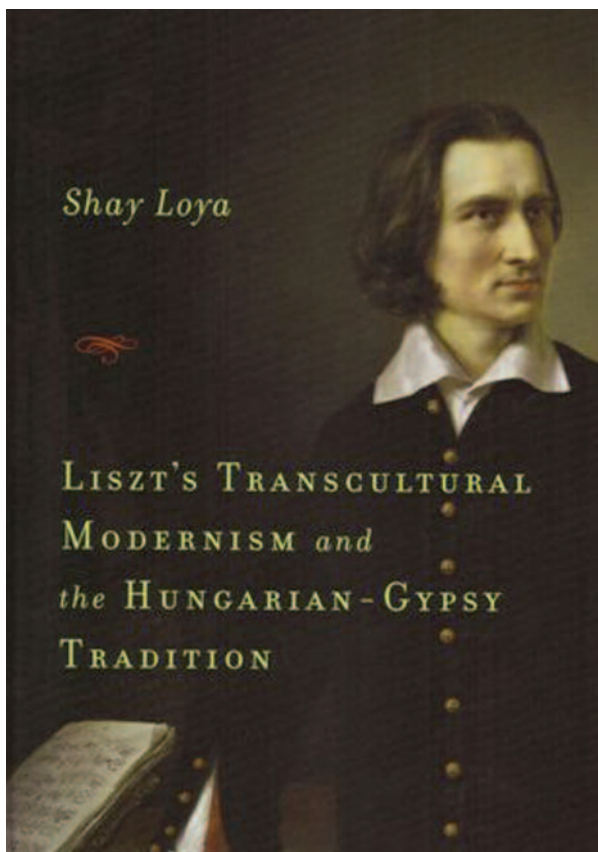
Franz Liszt's Precursor Sonate of 1849: a trial run in the Master's inner circle

Wensleydale Press, Ashfield (Sydney), Australia, © 2011; ISBN 978-3-8442-0842-9.

Liszt's Transcultural Modernism and the Hungarian-Gypsy Tradition

Onlangs zond de uitgeverij Boydell & Brewer me een stapel flyers met informatie over het onlangs bij hen uitgegeven boek *Liszt's Transcultural Modernism and the Hungarian-Gypsy tradition* van **Shay Loya**. De flyer treft u bijgaand aan. Tevens zond men mij het boek met het verzoek het voor de lezers van het Liszt Bulletin te recenseren. Hoewel ik deze 341 blz. tellende monografie over de invloed die de Hongaarse zigeunermuziek op Liszt had, bij het ter perse gaan van dit Bulletin nog niet uit heb, wil ik trachten aan dit verzoek te voldoen, aangezien de voorintekeningprijs over niet al te lange tijd verloopt. Ik zeg 'trachten', omdat het hier een diepgravende, uiterst vakkundig geschreven, ook al door het Engels niet zo eenvoudig te begrijpen studiewerk betreft, waaraan de schrijver tien jaar gewerkt heeft en zich daarom niet in tien uur, ook niet in tien dagen, laat doorgronden.

Zover ik het vroeger begrepen had – de mening rouleert nog steeds onder musicologen – zou Liszt de echte Hongaarse volks- en zigeunermuziek nauwelijks gekend hebben. Zijn bron van inspiratie zou de Hongaarse salonmuziek zijn geweest, die elementen van de gypsy-music in zich had geïntegreerd. Maar reeds na één hoofdstuk gelezen te hebben ging ik erg aan dit algemeen gehuldigde standpunt twijfelen. Als men de Verbunkos-muziek van Hongaarse zigeunerorkesten bestudeert en analyseert – Shay Loya is docent aan een speciaal instituut voor muziektheorie en -analyse in Engeland – en nagaat hoe deze de Westerse kunstmuziek beïnvloed heeft, dan komt men tot heel andere conclusies. Dan blijkt met name – en dat is een baanbrekende visie! – dat verschillende stijlkenmerken van met name de late-Liszt voor een goed deel terug te voeren zijn op die Verbunkos-muziek. En heus niet alleen op Hongaars gekleurde werken als de late *Rhapsodies Hongroises* of de *Czardas macabre*, maar meer in het algemeen.

Na een lange, doorwrochte inleiding worden in de eerste twee hoofdstukken kenmerken van het Verbunkos-idiom gegeven op zowel harmonisch, melodisch als vormtechnisch gebied. Om een beeld te geven van de diepgang van deze studie: op het conservatorium leerden we over de zigeunertonladder, een harmonische mineurtoonladder met ver-

hoogde vierde trap. In Shay Loya's boek treft men een tabel aan met maar liefst 13 verschillende zigeunertonladders, die alle in de Hongaarse volksmuziek voorkomen! Liszt gebruikte er verscheidene.

Kortom, we hebben hier een knappe, muzikwetenschappelijke uitgave, die respect afdwingt en een leemte vult, maar grote muziektheoretische kennis en belangstelling veronderstelt. Dit is een boek voor musicologen en muziektheoretici, die geïnteresseerd zijn in transculturele overdracht (in casu hoe de Verbunkos-muziek de westerse kunstmuziek heeft beïnvloed) en in het bijzonder in Liszts harmonische taal. Het is geen toegankelijk, voor de gemiddelde muziekliefhebber geschreven werk met veel mooie plaatjes in kleur. Zelfs verklarende notenvoorbeelden zijn tamelijk schaars; de lezer wordt – de tijden veranderen! – dienaangaande verwezen naar een website, waarop alle muziekvoorbeelden te beluisteren zijn.

(A.B.)

Shay Loya

Liszt's Transcultural Modernism and the Hungarian-Gypsy tradition

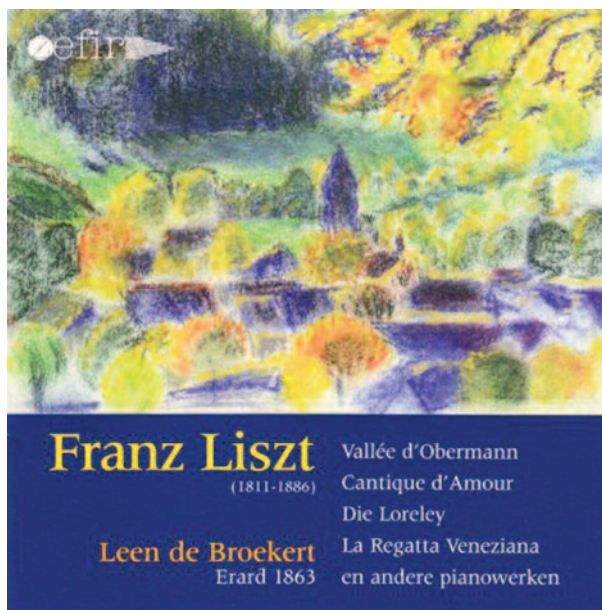
Boydell & Brewer, Woodbridge, Suffolk, UK.

ISBN-13: 978-1-58046-323-2

Liszt op Érard. Een fraaie, postume CD door Leen de Broekert

Hoewel er afgelopen decennia vele CD's op de markt zijn gebracht waarop historische piano's worden bespeeld, blijft de hoeveelheid Liszt-CD's op dit gebied nog altijd beperkt. Het lijkt wel of zijn muziek technisch te lastig is voor vertolkers uit de fortepianohoek en dat de Liszt-specialisten zich op een hedendaagse Steinway het meest op hun gemak blijven voelen. En dat terwijl er inmiddels toch voldoende goedgerestaureerde, negentiende-eeuwse vleugels van met name de Parijse pianobouwer Érard beschikbaar zijn, die, mits kundig bespeeld, een nieuwe dimensie aan de Liszt-vertolkingen kunnen geven.

In dit licht voorziet de Liszt-CD van Leen de Broekert in een behoefte. Hierop staan bekende, maar ook minder vaak gespeelde pianowerken zoals *Cantique d'amour*, *Andante lagrimoso*, *Impromptu*, *Gondoliera* en enkele transcripties van Liszts eigen liederen en die van Chopin en Rossini. Leen de Broekert speelt deze werken met veel flair op zijn eigen Érard-vleugel uit 1863, een monumentaal klinkend instrument, ooit door Érard-pionier Frits Janmaat gerestaureerd. De bas klinkt potent maar niet overheersend, het middenregister krachtig en de discant klokjesachtig. De

opname is ruimtelijk en helder tegelijk. De Broekert speelt met allure, met natuurlijke vrijheid en veel poëzie.

De CD is postuum verschenen nadat Leen de Broekert (geboren 1949) in 2009 nog in de kracht van zijn leven vrij plotseling is overleden na een kort ziekbed. Na een studie hoofdvak piano en orgel aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag, gevolgd door gespecialiseerde lessen in fortepiano en klavecimbel bij Jos van Immerseel in Antwerpen, was De Broekert in Middelburg werkzaam als organist, pianist en muziekdocent. Hij was vooral in Zeeland bekend, maar ook landelijk kregen zijn eerder verschenen CD's met orgel- en fortepiano-opnamen de nodige aandacht. Pas na zijn overlijden heeft zijn vrouw de CD persklaar kunnen maken. Een aanrader voor wie nieuwsgierig is hoe Liszts muziek in de tijd van de componist geklonken kan hebben!

(C.L.)

ZEFIR ZEF-9628 (€ 9,95, verkrijgbaar via de CD-handel, www.zefirrecords.nl).

Richard en John Contiguglia schitteren op prachtige CD met werk van Liszt en Bartók

Kortgeleden verscheen er een CD met werk van Liszt en Bartók, ingespeeld op het label Gemini CD Classics. Het betreft een digitale verdoeking van opnamen uit de vroege jaren zeventig van de 20ste eeuw, toen **Richard** en **John Contiguglia** de destijds zelden gespeelde operaparafrases voor twee piano's van Liszt meedere malen in Europa voor het voet-

licht brachten. Op het label Connoisseur Society Records werden deze composities op LP uitgebracht, opnamen die groot opzien baarden. Zo schreef een recensent van het toonaangevende blad *Gramophone*: "The Contiguglia twins here sound like Ashkenazy multiplied by two, and this is the most amazing recording of two-piano music that I can remember." Het betreft de bekende *Réminiscences de Don Juan*, de *Réminiscences de Norma* en de wat minder bekende *Réminiscences de La Somnambula*, aangevuld met de *Tscherkessenmarsch* uit *Ruslan und Ludmila* van Glinka voor piano-vierhandig. Het zijn inderdaad indrukwekkende interpretaties, met veel gevoel voor grandeur en drama zonder in bombast te vervallen. De tempi worden niet te hoog genomen, alles wordt mooi en betekenisvol uitgespeeld, en er is grote aandacht voor details en dynamische schakeringen.

Wellicht nog indrukwekkender is de interpretatie van Bartóks zelden gespeelde *Suite for two piano's*, opus 4b. Oorspronkelijk geschreven voor orkest in 1905-07 herschreef de componist dit boeiende opus in 1941 voor twee piano om het samen met zijn vrouw in Amerika meerdere malen uit te voeren. Het betreft in wezen dus een vroeg werk, waarin zich invloeden van Liszt, Richard Strauss en Debussy laten aanwijzen. De vrij-improvisatorische stijl van de compositie vraagt een enorm goed op elkaar ingespeeld zijn en de kleurrijk geïnstrumenteerde partituur een grote dynamische beheersing. Aan al deze vereisten voldoen de gebroeders Contiguglia moeiteloos. In combinatie met hun technische perfectie en gedreven, ritmisch-energieke spel geven ze hier een interpretatie, die 'historisch' genoemd mag worden.

Lex van Delden, die een life-uitvoering in de Kleine Zaal van het Concertgebouw meemaakte, dacht er net zo over en schreef in zijn recensie in het Parool van 20 april 1970: “De Amerikaanse tweeling, Richard en John Contiguglia, bevestigde onlangs in de Kleine Zaal van het Concertgebouw hun exceptionele niveau. Dit ideale ensemble, dat zowel technisch als muzikaal een maatstaf is voor alles en iedereen, bewees ook artistiek gesproken van uitzonderlijk hoog niveau te zijn, zoals bleek uit het programma: driekwart bestond uit weinig bekende werken met, als grote verrassing, de première van een hoofdwerk van Bartók, dat lang verborgen bleef. (...) De Contiguglia’s, die het werk uit het hoofd voordroegen (een aanzienlijke tour de force!), maakten er een overweldigende indruk mee.” (vertaald vanuit het Engels; het Nederlandse origineel zal in detail verschillen). In verband met dit succesvolle optreden werd het pianoduo enkele maanden later door de VARA uitgenodigd het werk op te nemen voor een radio-uitzending. Het is deze opname, gerealiseerd op 20 oktober 1970, die op de CD te beluisteren valt. Op voorstel van de gebroeders Contiguglia, met wie de Franz Liszt Kring nog steeds goede contacten onderhoudt, is deze CD tegen een gereduceerde prijs via de Liszt Kring te bestellen door overmaking van € 15,- op rekening 36.55.12.613 ten name van de Stichting Franz Liszt Kring – Den Haag; de winkelprijs bedraagt € 19,75.

(A.B.)

Eindredactie: Albert Brussee

Met bijdragen van Peter van Korlaar (P.v.K.), Christo Lelie (C.L.) en Albert Brussee (A.B.)

Lay-out: Joop Berkhout

Bankrekening 36.55.12.613 ten name van Stichting Franz Liszt Kring
Bank Identificatie Code (BIC): RABONL2U
International Bank Account Number (IBAN): NL07 RABO 0365 5126 13